МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

УСТАНОВА АДУКАЦЫІ «ВІЦЕБСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ УНІВЕРСІТЭТ ІМЯ П.М. МАШЭРАВА»

Факультэт : педагагічны
Кафедра: педагогікі

Дапушчана да абароны
«31» января 2013 г.
Загадчык кафедры
__________ Н.А.Ракава

МАГІСТЭРСКАЯ ДЫСЕРТАЦЫЯ

РАЗВІЦЦЕ НАЦЫЯНАЛЬНАЙ ШКОЛЫ БЕЛАРУСІ ВА ЎМОВАХ ПАЛІТЫКІ БЕЛАРУСІЗАЦЫІ

Спецыяльнасць: 1-08 8006 Агульная педагогіка, гісторыя педагогікі і адукацыі

Ліфанава Вольга Віктараўна

Навуковы кіраўнік:

Цяцерына Вера Уладзіміраўна

Кандыдат педагагічных навук, дацэнт

Віцебск, 2013

Рэферат

Магістэрская дысертацыя 75 с., 7 табл., 106 крыніц, 6 дадаткаў.

Ключавыя словы: палітыка, настаўніцкія кадры, сістэма адукацыі, усенавуч, формы навучання, навучальныя ўстановы, "пралетарызацыя", беларусізацыя, ліквідацыя непісьменнасці.

Аб'ект даследавання - нацыянальная школа Беларусі ў перыяд беларусізацыі (1924–1929 гг.).

Прадмет даследавання – працэс развіцця нацыянальнай школы Беларусі ва ўмовах палітыкі беларусізацыі (1924–1929 гг.)

Мэта даследавання – вызначыць змяненні і адлюстраваць дынаміку развіцця школьнай адукацыі на тэрыторыі Беларусі пад уплывам адукацыйнай палітыкі перыяду беларусізацыі.

Метады даследавання: пры аналізе крыніц і інтэрпрэтацыі фактаў выкарыстоўваліся рэтраспектыўны, гісторыка-тыпалагічны, параўнальны, гісторыка-генетычны метады. Выкарыстанне праблемна-храналагічнага прынцыпу дазволіла вывучыць праблему ў развіцці, цеснай сувязі з сацыяльна-эканамічнымі і грамадска-палітычнымі працэсамі. У магістэрскай дысертацыі выкарыстаны логіка-гістарычны і параўнальны віды аналізу педагагічнай і гістарычнай літаратуры, а таксама архіўных і статыстычных дадзеных.

Навізна атрыманых вынікаў: у працы прадстаўлены аналіз удасканалення сістэмы народнай адукацыі ў перыяд беларусізацыі (1924 - 1929 гг.), увядзення ўсеагульнага абавязковага навучання, развіцця прафесійна-тэхнічнай, сярэдняй спецыяльнай і вышэйшай школы, фунуцыяніравання сістэмы падрыхтоўкі настаўніцкіх кадраў.

Вынікі, матэрыялы і высновы даследавання могуць стымуляваць тэарэтычную распрацоўку праблемы ўрадавай палітыкі ў галіне адукацыі. Яны могуць быць выкарыстаны пры падрыхтоўцы лекцый і спецкурсаў па гісторыі Беларусі і гісторыі народнай адукацыі.

Змест

Уводзіны 4

1 Паняцце беларусізацыі ў сферы нацыянальна-культурнага развіцця Беларусі 8

1.1 Беларусізацыя як дзяржаўная палітыка ў 20-я гг. XX ст.: прычыны, характэрныя рысы, вынікі 8

1.2 Рэалізацыя палітыкі беларусізацыі сярод нацыянальных меншасцей..23

2 Нацыянальная палітыка ў галіне народнай адукацыі Беларусі (1924 – 1929 гг.)..35

2.1 Змены ў сістэме школьнага будаўніцтва пад уплывам працэсу беларусізацыі..37

2.2 Падрыхтоўка педагагічных кадраў у кантэксце развіцця беларускай нацыянальнай школы 50

Заключэнне..64

Спіс выкарыстаных крыніц 69

Дадаткі..77

Уводзіны

Прыярытэтным пытаннем дзяржаўнай палітыкі Рэспублікі Беларусь застаецца пытанне аб развіцці нацыянальнай сістэмы адукацыі. Дзяржаўная палітыка Рэспублікі Беларусь, арыентавана на ўваходжанне нашай краіны ў сусветную адукацыйную прастору, абапіраючыся на этнакультурную аснову і здабыткі нацыянальнай школы. На першы план выходзіць ідэя развіцця і ўмацавання самасвядомасці, самапавагі і нацыянальнай годнасці, якая і ўсведамляецца як адзін з вядучых прынцыпаў сацыяльнай палітыкі Рэспублікі Беларусь. Адукацыя разглядаецца як неад'емны кампанент кансалідацыі і развіцця нацыі.

За апошніх 5 гадоў колькасць устаноў адукацыі значна зменшылася, стала менш навучэнцаў у беларускамоўных школах. Складанасці назіраюцца у вывучэнні асобных прадметаў. Вывучэнне вопыту развіцця нацыянальнай школы Беларусі ва ўмовах палітыкі беларусізацыі, дае магчымасць арганічнага ўключэння пазітыўнага вопыту 20-х гадоў XX ст. у работу сучаснай нацыянальнай школы.

Перыяд беларусізацыі (1924 – 1929 гг.) з'яўляецца адной з самых складаных старонак гісторыі Беларусі. Акрэслены час зрабіўся пераломным і лёсавызначальным для беларускага народа, у жыцці якога адбываліся кардынальныя змены палітычных і сацыяльных устояў. У складаных умовах ідэалагічных змяненняў народная адукацыя з'яўлялася адным з важнейшых інструментаў унутранай палітыкі дзяржавы. Школа як спецыфічны грамадскі інстытут заўсёды была наперадзе ў справе дзяржаўна-патрыятычнага выхавання, павышэння культурнага ўзроўню і фарміравання грамадзянскай пазіцыі насельніцтва. Міжнародная супольнасць уважліва сачыла за станаўленнем палітычнага ладу ў маладой савецкай дзяржаве. Таму курс на пераход да ўсеагульнага навучання і развіццё нацыянальнай адукацыі, з'яўляўся адным з найважнейшых тактычных крокаў, які падмацоўваў намаганні стварыць агульную карціну дэмакратызацыі грамадства.

Да сённяшняга часу ў гістарыяграфіі не існуе адзінага аб'ектыўнага і ўсебаковага даследавання перыяду беларусізацыі. Прычына дадзенай сітуацыі бачыцца ў складанасці тагачасных сацыяльна-эканамічных і палітыка-ідэалагічных

умоваў, якія да сённяшняга дня не атрымалі дастаткова поўнай і аб'ектыўнай ацэнкі з боку гісторыкаў. На сённяшні дзень наяўнасць арыгінальных першакрыніц перыяду беларусізацыі дазваляе ажыццявіць аб'ектыўнае даследаванне на якасна новым узроўні, згодна з патрабаваннямі сучаснай навукі. Багаты фактычны матэрыял дае магчымасць прасачыць, як рэальна ўплывалі палітычныя працэсы на школу і педагагічную думку, і наадварот, як адукацыйны фактар уздзейнічаў на дзяржаўную палітыку і жыццё грамадства. Таму крытычны аналіз і ўспрыняцце вопыту гістарычнага мінулага ў справе школьнай адукацыі з'яўляецца вельмі актуальнай патрэбай для пашырэння нацыянальнай свядомасці і грамадзянскай культуры нашага народа.

У перыяд беларусізацыі (1924 – 1929 гг.) быў накоплены багаты вопыт у галіне развіцця народнай адукацыі на Беларусі, дасягнуты значныя поспехі ў справе павышэння інтэлектуальнага ўзроўню працоўных. Развіццё нацыянальнай школы адлюстроўвае гістарычную пераемнасць паміж пакаленнямі, вызначае духоўныя ідэалы грамадства. У сучасных умовах развіцця грамадства важнае значэнне мае стварэнне навуковых прац, у якіх абагульняецца дзяржаўная палітыка ў галіне народнай адукацыі. Вывучэнне гэтай праблемы дае магчымасць падсумаваць накопленыя веды, ацаніць іх з пазіцыі сучаснай навукі, выдзеліць найбольш актуальныя накірункі ў арганізацыі вучэбна-выхаваўчай дзейнасці.

Навуковых прац па гісторыі развіцця нацыянальнай школы Беларусі перыяду беларусізацыі невялікая колькасць. Выключнае месца сярод іх займае даследванне Куракевіч Н.І. "Дзяржаўная палітыка ў галіне народнай адукацыі і падрыхтоўкі настаўніцкіх кадраў у Беларусі (1921 – 1930 гг.)". У працы прадстаўлены аналіз функцыянавання сістэмы падрэхтоўкі настаўніцкіх кадраў, іх ўдзел у грамадска-палітычным і культурным жыцці Беларусі. Часткова закранаецца пытанне развіцця нацыянальнай школы Беларусі у працах А.А. Яноўскага, які вывучаў склад студэнцкай моладзі, Н.І. Латыша, А.Н. Баюры, Н.І. Піваваравай і іншых даследчыкаў. Баталка Т.І. разглядала стварэнне беларускай нацыянальнай школы ў дзяржаўна-палітычным кантэксце. Спробы сучаснай ацэнкі адукацыйнай палітыкі 20-х гадоў XX ст., змешчаны ў артыкуле Л.М. Лыча "Беларусізацыя 20-х гадоў".

Канстатуючы недастатковую тэарэтычную распрацаванасць разглядаемай праблематыкі і яе практычную запатрабаванасць, мы вызначылі тэмай даследвання: “Развіцце нацыянальнай школы Беларусі ва ўмовах палітыкі беларусізацыі”.

Мэта даследавання – вызначыць змяненні і адлюстраваць дынаміку развіцця школьнай адукацыі на тэрыторыі Беларусі пад уплывам адукацыйнай палітыкі перыяду беларусізацыі.

Дасягненне пастаўленай мэты патрабавала вырашэння наступных задач:

1. Вызначыць і прааналізаваць прычыны, характэрныя рысы, шляхі рэалізацыі і вынікі ажыццяўлення палітыкі беларусізацыі;
2. Выявіць і ахарактарызаваць асаблівасці рэалізацыі палітыкі беларусізацыі сярод нацыянальных меньшасцей;
3. Ахарактарызавать змены ў сістэме школьнага будаўніцтва пад уплывам працэсу беларусізацыі;
4. Даследваць дзейнасць педагагічных навучальных установ па падрыхтоўцы настаўніцкіх кадраў.

Аб’ектам даследавання з’яўляецца нацыянальная школа Беларусі ў перыяд беларусізацыі (1924–1929 гг.).

Прадмет даследавання – працэс развіцця нацыянальнай школы Беларусі ва ўмовах палітыкі беларусізацыі (1924–1929 гг.)

У якасці геаграфічных рамак даследавання прынята тэрыторыя сучаснай Рэспублікі Беларусь.

Метадалагічную аснову дысертацыі складае гістарызм, які разумеецца як прынцып разгляду грамадска-палітычных рэалій у дынаміцы іх развіцця, шматг раннасці, функцыянальнасці. У даследаванні пераасэнсавана праблема развіцця беларускай нацыянай школы ў 20-я гг. XX ст. праз адзінства крыніцазнаўчага, эмпірычнага і агульнатэарэтычнага падыходаў. Пры аналізе крыніц і інтэрпрэтацыі фактаў выкарыстоўваліся рэтраспектыўны, гісторыка-тыпалагічны, параўнальны, гісторыка-генетычны метады. Выкарыстанне праблемна-храналагічнага прынцыпу дазволіла вывучыць праблему ў развіцці, цеснай сувязі з сацыяльна-эканамічнымі і грамадска-палітычнымі працэсамі.

У магістэрскай дысертацыі выкарыстаны логіка-гістарычны і параўнальны віды аналізу педагагічнай і гістарычнай літаратуры, а таксама архіўных і статыстычных дадзеных.

Выкладанне атрыманых вынікаў здзяйснялася метадамі апісання, тлумачэння і супастаўлення выкарыстаных матэрыялаў. Прымяненне сістэмнага падыходу дазволіла рабіць абгрунтаванні і вывады на аснове разнастайнага фактычнага матэрыялу.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Аб фабрычна-заводскай 7-годцы: асноўныя прынцыпы арганізацыі фабрычна-заводскай сямігодкі // Асвета. - 1928. - №7. - С. 10-11.
2. Адукацыя і нацыянальна-культурнае адраджэнне: Тэз. навук. дакл. на Міжнар. канф. (25–26 кастр.1994 г., г. Мінск): У 2 ч. / Нац. ін-т адукацыі Рэспублікі Беларусь, Нац. ін-т гуманітар.навук Рэспублікі Беларусь. – Мінск, 1994. – Ч. 1. – 120 с.
3. Аляксандраў, Г. Праграма вывучэння мястэчка / Г. Аляксандраў // Наш край. - 1928. - №2 (29). С. 45 – 53.
4. Андрэева, Е. Аркадзь Смоліч і яго ўклад у нацыянальную педагогіку / Е.Г. Андрэева // Народная асвета. – 1996. – № 9. – С. 135 – 142.
5. Арлова, Г.П. Адраджэнне народнай педагогікі – прыярытэт выхаваўчай работы сучаснай школы / Г.П. Арлова // Народная Асвета. – 2012. - № 12. – С. 3-6.
6. Асноўныя прынцыпы арганіацыі працоўнай 7-гадовай школы. - Мінск: Дзярж. Выд. Беларусі, 1926. - 7 с.
7. Астрога, В.А. Вывучэнне гісторыі польскай меншасці ў міжваеннай Беларусі / В.А.Астрога // Этнічныя супольнасці ў Беларусі: гісторыя і сучаснасць: Матэрыялы навук. канф., (Мінск, 6–7 снежня 2001г.) / У.І.Навіцкі, М.С.Сташкевіч. – Мінск: Дэполіс, 2001. – С. 232–236.
8. Балицкий, А. Итоги и план работы Наркомпроса Белоруссии / А. Балицкий // Вестник Народного Комиссариата Просвещения ССРБ. - 1927. - Вып. 9-10. - С. 3-8.
9. Бандарчык, В. Атлас “Народы Беларусі” як адна з крыніц вывучэння нацыянальных меншасцей Рэспублікі / В.Бандарчык // Нацыянальныя меншасці Беларусі: Тэматычны зб. навук. прац. Кн.1 / Нав. рэд. С.А.Яцкевіч. – Брэст–Мінск–Віцебск, 1996. – С. 67–71.

10. Бараноўскі Я. І. За дружбу народаў: Дзейнасць Камуністычнай партыі Беларусі па ажыццяўленню ленінскай нацыянальнай палітыкі ў1921-1925 гг.— Мінск: Беларусь, 1972.— С.90.

11. Баталка, Т.І. Нацыянальная палітыка ў галіне народнай асветы Беларусі ў 20-я гг. / Т. І. Баталка // Веснік БДУ. Серыя 3. 1991- № 2 .- С. 13-17.

12. Беларусь: Народ. Государство. Время / редкол.: А.А. Коваленя [и др.]: – Мінск: Беларуская навука, 2009. - 879 с.

13. Белорусская Советская Социалистическая Республика. - Минск: СНК, 1927. - 528 с.

14. Белорусская Социалистическая Республика в 1922-23 г.: К 5-му съезду Советов Белоруссии: отчет / под ред. Секретариата ЦИК и СНКБ. - Минск, 1924. - 20 с.

15. Белорусская ССР в цифрах: к 10-летию существования БССР. 1919-1929 / Центр, стат. упр. - Минск, 1929. - 534 с.

16. Всесоюзная перепись населения 1926 г. Т. X. БССР. Отдел I: Народность, родной язык, возраст, грамотность. М., 1928. С. 66—69.

17. Гісторыя БССР: у 5 т. Перамога Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцьп і пабудова сацыялізму у БССР. (1917-1937 гг.) / рэдкал. І. М. Ігнаценюк (гал.рэд) [і інш.]: Мінск: Навука і тэхніка, 1973. – 3 т. - 693 с.

18. Гісторыя Беларуси: вучэб. дапам, для ВНУ: у 2 ч. / пад. рэд. Я. К. Новіка, Г. С. Марцуля. - Ч. 2. - Мінск: Універсітэцкае, 1998. - 463 с.

19. Глагоўская, Л. Нацыянальнае пытанне ў Беларусі пасля 1-ай сусветнай вайны / Л.Глагоўская // Нацыянальныя меншасці Беларусі: Тэматычны зб. навук. прац. Кн. 2 / Нав. рэд. С.А.Яцкевіч. – Брэст–Мінск–Віцебск, 1996. – С. 42–43.

20. Даніловіч, В.В. Моладзь у грамадска-палітычным жыцці Сацыялістычнай Савецкай Рэспублікі Беларусь напярэдадні беларусізацыі / В.В. Даніловіч // Весці Нацыянальнай Акадэміі Навук Беларусі. Серыя гуманітарных навук. – 2009. - № 3. – С. 52 – 60.

21. Два гады нацыянальнай работы ў БССР: Збор прамоў, артыкулаў і рэзалюцый па нацыянальным пытанні.— Мн.: Выд-не Нац. кам. ЦВК БССР, 1929, 47 с.

22. Дзейнасць Урада БССР за 1926/27 г. - Мінск: Выд. кіраўніцтва спраў СНК і Экран, нарады БССР, 1928. - 339 с.

23. Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці. - Фонд 10051. - Воп. 1. - Спр. 64.

24. Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці. - Фонд 10051. - Воп. 1. - Спр. 89.

25. Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці. - Фонд 10062. - Воп. 1. - Спр. 333.

26. Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці. – Фонд 10062. - Воп. 1. - Спр. 523.

27. Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці. - Фонд 10062. - Воп. 1. - Спр. 99.

28. Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці. - Фонд 118. - Воп. 1. - Спр. 3.

29. Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці. - Фонд 118. - Воп. 1. - Спр. 524.

30. Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці. - Фонд 118. - Воп. 1. - Спр. 526.

31. Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці. - Фонд 476. - Воп. 1. - Спр. 24.

32. Думін, С.У. Беларускія татары: мінулае і сучаснасць / С.У.Думін, І.Б.Канапацкі. – Мінск: Полымя, 1993. – 202 с.

33. Дрозд, Л.Н. Развитие средней общеобразовательной школы в Белоруссии, 1917 – 1941 гг. / Л.Н. Дрозд. – Мн.: Нар.Асвета, 1986. – 160 с.

34. Елизаров, С.А. Национальные советы в структуре административно-территориального устройства БССР в 1920–30-е гг. / С.А.Елизаров // Этнічныя супольнасці ў Беларусі: гісторыя і сучаснасць: Матэрыялы навук. канф. (Мінск, 6–7 снежня 2001 г.) / У.І.Навіцкі, М.С.Сташкевіч. – Мінск: Дэполіс, 2001. – С. 252–256.

35. Жыгал, І.У. Некаторыя дасягненні савецкай улады ў сферы нацыянальна-культурнага будаўніцтва сярод літоўскага насельніцтва БССР у 20-я гг. ХХ ст. у кантэксце палітыкі беларусізацыі / І.У. Жыгал // Сборник материалов Международной научно-практической конференции молодых ученых «Научные стремления - 2011» (14-18 ноября 2011 года). Том 2 / Совет молодых ученых Национальной академии наук Беларуси. – Минск: Белорусская наука, 2011. – 1158 с.

36. Зайко, К.І. На крутым павароце гісторыі /К.І. Зайко // Памяць: Гіст.-дакум. Хроніка Віцебска: у 2-х кн. Кн. 1-я / рэдкал.: Г.П. Пашкоў (гал. Рэд.). – Мінск: БелЭн, 2002.- С. 250 – 271.

37. Ильюшин, Н.М. Народное образование в Белорусской ССР / Н.М. Ильюшин. - Мн.: Государственное учебно-педагогическое издательство Министерства просвещения БССР, 1961. – 437 с.

38. Иоффе, Э.Г. Страницы истории евреев Белоруссии / Э.Г. Иоффе. - Мн., 1996. – 95 с.

39. Каляда, І. У. Палітыка беларусізацыі і прычыны яе згортвання / І.У.Каляда // Весці НАНБ: серыя гуманітарных навук. – 1998. – № 1. – С.75–80.

40. Касцюк, М. Бальшавіцкая сістэма ўлады на Беларусі / М. Касцюк. – Мн., 2000. – 342 с.

41. Клімаў, І. Беларусізацыя ў дакументах / І. Клімаў // Беларускі Гістарычны Агляд. – 2001. – Том 8. – Сшыткі 1 – 2 (14 – 15). – С. 273 – 295.

42. Коммунистическая партия Белоруссии в цифрах. 1918-1988.— Минск: Беларуст, 1988.— 253 с.

43. Коршук, У. К. Беларусізацыя. 1920-я гады: Дакументы і матэрыялы / У.К Коршук, Р.П. Платонаў, І.Ф.Раманоўскі, Я.С. Фалей. - Мінск, 2001. С. 129–135.

44. Крыніцкі, А. Чарговыя пытанні нацыянальнай палітыкі КП(б)Б / А. Крыніцкі. – Мн.: Выд. ЦК КП(б)Б, 1926. – 24 с.

45. Культурное строительство БССР. - Минск: издание УМХУ БССР, 1940. - 109 с.

46. Куракевіч, Н.А. Нацыянальная палітыка ў галіне народнай асветы: асаблівасці развіцця агульнаадукацыйнай школы на Беларусі ў 20- я гады XX стагоддзя / Н.А Куракевіч // Народная асвета.- 2010.- № 6. – С. 3-8.

47. Куракевіч, Н.А. Нацыянальная палітыка ў галіне народнай асветы: асаблівасці развіцця агульнаадукацыйнай школы на Беларусі ў 20- я гады XX стагоддзя / Н.А. Куракевіч // Народная асвета.- 2010.- № 7. – С. 3-6.

48. Куракевіч, Н.А. Падрыхтоўка педагагічных кадраў у навучальных установах у Беларусі ў 1920-я гады / Н.А. Куракевіч // Беларускі гістарычны часопіс.- 2011. - № 5. – С. 33-39.

49. Куракевіч, Н.А. Развіцце сярэдняй школы і прафадукацыі ў Беларусі ў аднаўленчы перыяд / Н.А. Куракевіч // Народная асвета.- 2001.- № 11. – С. 64-69.

50. Куракевіч, Н.І. Дзяржаўная палітыка ў галіне народнай адукацыі і падрыхтоўкі настаўніцкіх кадраў у Беларусі (1921 – 1930 гг.): аўтарэф. дic. …канд. гіст. навук: 07.00.01 / Н.І. Куракевіч. - Мінск: БДПУ імя М. Танка, 2002. – 23 с.

51. Литвиненок, Р.С. Польское общественно-политическое движение в Беларуси и Литве (конец XIX - начало XX вв.) / Р.С. Литвиненок // Вестник БГУ.— Серия 3, 1998.— №2.— С. 10-16.

52. Лыч, Л.М. Беларусізацыя як дамінанта нацыянальнай палітыкі (ліпень 1924 – сярэдзіна 30-х гадоў) / Л.М. Лыч // Нацыянальная палітыка і міжнацыянальныя адносіны на Беларусі ў XX стагоддзі. – Мінск: БДПУ імя М. Танка, 1997. – С. 22–37.

53. Мяснікоў, А. Беларусізацыя як дзяржаўная палітыка ў 20-я гады XX стагоддзя / А. Мяснікоў // Беларускі Гістарычны Зборнік. – Białoruskie Zeszyty Historyczne [Электронны рэсурс]. – 2001. – № 16.– Рэжым доступу: http://kamunikat.net.iig.pl/www/czasopisy/bzh/16/16kom_miasnikou.htm. – Дата доступу: 17.11.2012.

54. Навіцкі, У.І. Савецкая палітыка ў адносінах да этнічных супольнасцей Беларусі / У.І. Навіцкі // Этнічныя супольнасці ў Беларусі: гісторыя і сучаснасць: Навук. канф. (Мінск, 6-7 снеж. 2001 г.) / Навук. рэд.: У. Навіцкі, М. Сташкевіч. – Мн.: Дэполіс, 2001. – 387 с.

55. Народное образованне в БССР: Сб. документов н материалов. Т. 1. 1917 -1928гг. / Гл. арх. упр. При совете Министров БССР; редкол.: Р. С. Васильева (отв.ред.) [и др.]. - Минск: Нар. Асвета, 1979. – 460 с.

56. Нарысы гісторыі Беларусі: у 2 ч. / рэдкал.: А.П. Касцюк (гал.рэд.) [і інш.]: -Мінск: Беларусь, 1995. 2 ч.

57. Нацыянальны архіў Рэслублікі Беларусь. - Фонд 101. - Воп. 1. - Спр. 3107.
58. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 101. - Воп. 1. - Спр. 1331.
59. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 101. - Воп. 1. - Спр. 3494.
60. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 101. - Воп. 1. - Спр. 3603.
61. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 101. - Воп. 1. - Спр. 2190.
62. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 205. - Воп. 1. - Спр. 1.
63. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 205. - Воп. 1. - Спр. 1007.
64. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 205. - Воп. 1. - Спр. 1041.
65. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 205. - Воп. 1. - Спр. 1044.
66. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 205. - Воп. 1. - Спр. 1073.
67. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 205. - Воп. 1. - Спр. 1075.
68. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 205. - Воп. 1. - Спр. 17.
69. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 205. - Воп. 1. - Спр. 57.
70. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 218. - Воп. 1. - Спр. 17.
71. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 218. - Воп. 1. - Спр. 81.
72. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 265. - Воп. 1. - Спр. 1393.
73. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 31. - Воп. 1. - Спр. 306.
74. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 4. - Воп. 8. - Спр. 11.
75. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 42. - Воп. 1. - Спр. 1183.

76. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 42. - Воп. 1. - Спр. 1214.

77. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 42. - Воп. 1. - Спр. 125.

78. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 42. - Воп. 1. - Спр. 164.

79. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 42. - Воп. 1. - Спр. 211.

80. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 42. - Воп. 1. - Спр. 164.

81. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 6. - Воп. 1. - Спр. 1843.

82. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 701. - Воп. 1. - Спр. 10.

83. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 101. - Воп. 1. - Спр. 1183.

84. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 101. - Воп. 1. - Спр. 2175.

85. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 42. - Воп. 1. - Спр. 603.

86. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 42. - Воп. 1. - Спр. 675.

87. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 42. - Воп. 1. - Спр. 840.

88. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. - Фонд 42. - Воп. 1. - Спр. 1679.

89. Новик, Е. К. Формированне кадров народного образовання Белоруссии (1917-1941гг.) / Е.К. Новик. - Мн.: Наука и техника, 1981. – 295 с.

90. Новыя праграмы для II канцэнтру сямёхгадовай працоўнай школы // Асьвета. 1927. № 5–6. С. 30.

91. Платонаў, Р. Лесы. Гісторыка-дакументальныя нарысы аб людзях і малавядомых падзеях духоўнага жыцця Беларусі 20-х – 30-х гг. / Р. Платонаў. – Мн., 1998. – 316 с.

92. Постановления 5 Всебелорусского съезда Советов. - Минск, 1924. - 30 с.

93. Праграма школ сялянскай моладзі // Асвета. - 1928. - №5. - С. 124-125.

94. Практическое разрешение национального вопроса в БССР. Ч.2: Работа среди национальных меньшинств в БССР.- Минск: Изд. Нацкам. ЦВК БССР, 1928. - С. 66-69.

95. Практычнае вырашэнне нацыянальнага пытання ў Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспубліцы. Ч. 1, Мінск, 1928. – 11 с.

96. Пушкін, І. А. Удзел нацыянальных меншасцей у дзейнасці грамадска-палітычных аб'яднанняў БССР (20-я гг. XX ст.) / І.А. Пушкін // Магілёўская даўніна.— Магілёў, 1998. - С. 32-38.

97. Пушкин, І.А. Грамадска-палітычная актыўнасць палякаў БССР у 20-я гады і адносіны да іх з боку дзяржаўнага кіраўніцтва / І.А. Пушкін // Край: дыялог на сумежжы культур. - Магілеў: Абласная друкарня, 2000.- С. 47-64.

98. Снапоўская, С.В. Ля вытокаў нацыянальнай педагогікі: З гісторыі школы і педагагічнай думкі Беларусі канца XIX - пачатку XX стагоддзя / С.В. Снапоўская. - Мн.: Нар. Асвета,1995. – 128 с.

99. Сцепуро, Д. Всеобщее обучение в БССР / Д. Сцепуро. – М.: Госиздат, 1981. - 24 с.

100. Сянкевіч, Г. Р. Народная адукацыя і педагагічная навука ў Беларусі (1917–1941) / Г.Р. Сянкевіч. - Мінск, 1993. – 101 с.

101. Сянкевіч, Г.Р. Народная адукацыя і педагагічная навука ў Беларусі (1917—1945) / Г.Р. Сянкевіч. - Мінск, 1993. – 125 с.

102. Третьяк, И.Д. Листая страницы истории / И.Д. Третьяк // Полацкі веснік. – 2009. – 16 чэрв. – С. 5.

103. Тугай, У. В. Латышскі этнас у сацыяльна-эканамічным і культурным жыцці Беларусі / У. В. Тугай. - Мінск: БДПУ, 2003. – 217 с.

104. Хоміч, С.М. Савецкая нацыянальная палітыка ў Беларусі ў 1920-30-я гады / С.М. Хоміч // Весці Нац. АН Беларусі.Сер.гуманітар.навук. – 2002. - № 4. – С. 46 – 51.

105. Шаўчук, І Фарміраванне цэнтраў вышэйшай гуманітарнай адукацыі ў БССР // Гісторыя: праблемы выкладання.- 2008. - № 10.- С. 3–7.

106. Янушевич, И.И. Конфессиональная ситуация в Беларуси в 1917–1941 гг. / И.И.Янушевич // Беларуская дзяржаўнасць: вопыт XX стагоддзя: матэрыялы Міжнар.навук.-тэарэт.канф., Мінск, 18–19 крас. 2003 г. – Мінск: БДПУ, 2004. – С. 188–190.